

KEYNESYEN TEORİ'YE BİR TEPKİ: ARZ YANLI İKTİSAT

Seyhun DOĞAN*

Özet

Arz Yanlı İktisat, Keynesyen Teori'ye bir tepki olarak 1970'li yıllarda doğmuştur. Arz Yanlı İktisat uygulamaları, 1980'lerde ABD Başkanı R. Reagan ve İngiltere Başbakanı M. Thatcher tarafından ön plana çıkartılmıştır. Özellikle ABD'de büyük ilgi gören Arz Yanlı İktisat, Başkan Reagan'ın seçim programına temel oluşturmuştur. Bu nedenle arz yanlı politikalara, "Reaganomics" ve "Thatcherism" adı da verilmiştir.

Ekonominin verimlilik kapasitesi üzerinde etkili olan unsurları inceleyen ve temel amacı, hızlı büyüme ile düşük enflasyonu bir arada bulundurabilmek olan Arz Yanlı İktisat'ın temel ilkeleri, devletin özel sektör karşısında arka plana çekilmesi hedeflenerek oluşturulmuştur. Temel politika aracı "vergi oranları" olan Arz Yanlı İktisat, verimliliğin artması ve sonuçta enflasyonun önlenmesinde, vergi indirimi ve teşviklerinin etkisini vurgulamıştır. Bu kapsamda, vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösteren "Laffer eğrisi", oldukça popüler olmuştur. Vergi indirimleriyle daha çok toplam vergi geliri elde edileceğini ileri süren Arz Yanlı İktisatçılar, ayrıca kamu harcamalarının azaltılmasını, para arzının daraltılmasını ve piyasaya yönelik müdahalelerin azaltılarak özel kesimde sermaye birikiminin sağlanmasını ileri sürmüşlerdir.

Arz Yanlı İktisat, 1980'li yıllar boyunca ABD'de en önemli iktisadi akımlardan biri olmasına rağmen, Reagan'ın başkanlık görevinden ayrılmasıyla birlikte önemini büyük ölçüde kaybetmiş ve önemli eleştirilere uğramıştır.

Anahtar Kelimeler: Arz Yanlı İktisat, Arz Yanlı Politikalar, Vergi Politikaları, Vergi İndirimleri, Laffer Eğrisi.

Abstract

Supply-side economics was born in the 1970s as a reaction to Keynesian theory. Applications of supply-side economics were put forward by the president of the USA, R. Reagan and by the prime minister of England, M. Thatcher in the 1980s. Supply-side economics receiving great interest especially in the USA became the fundamentals of the president Reagan's election programme. For these reason supply-side policies were also called "Reaganomics" and "Thatcherism".

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Basic principles of supply-side economics, which examine the elements affecting the productivity capacity of the economy and whose main aim is to bring together growth and lower inflation were formed by aiming to pull back the state behind the private sector. Supply-side economics whose main policy tools are “tax rates” emphasized the effects of tax cuts and incentives in increasing productivity and lowering inflation. Within this scope “Laffer curve” showing the relationship between tax rates and tax revenues has become very popular. Supply-side economists asserting that lowered tax cuts will increase total tax revenue also assert that public sector expenditure should be reduced, money supply be decreased and capital accumulation be provided by reducing intervention to the market.

Although supply-side economics had been one of the most important economic streams in the USA in the 1980s it lost its importance to a great extent after president Reagan and underwent important criticisms.

Keywords: Supply-side economics, supply-side policies, tax policies, tax cuts, Laffer curve.

Giriş

1970’lerde Keynesyen İktisat’a bir tepki olarak doğan Arz Yanlı İktisat, başlangıçta bilimsel bir teoriye dayanmadığı gerekçesiyle eleştiriler almışsa da, sonraları akademik çevrelerin araştırma konuları arasında yer almıştır.

1980’lerde ABD Başkanı R. Reagan ve İngiltere Başbakanı M. Thatcher tarafından ön plana çıkartılan Arz Yanlı İktisat, özellikle ABD’de büyük ilgi görmüş ve Başkan Reagan’ın seçim programına temel oluşturmuştur. Bu nedenle arz yanlı politikalara, “Reaganomics” ve “Thatcherism” adı da verilmiştir.

Bu çalışmayla, Arz Yanlı İktisat’ın temel görüşleri ve politika önerileri incelenmiştir. Ayrıca, Arz Yanlı İktisat’ın önerdiği iktisat politikasına yönelik eleştiriler ele alınmıştır.

1. Arz Yanlı İktisat

Arz Yanlı İktisat sözcüğü 1976’da ortaya atılmıştır. Bu ifadeyi ilk defa Virginia Üniversitesi’nden Dr.Stein kullanmıştır (Önder, 2001: 140). Toplam talebe ağırlık veren Keynesyen Teori’ye bir tepki olarak 1970’li yıllarda doğan Arz Yanlı İktisat’ın fikirleri, en açık şekilde Jude Wanniski’nin yazılarında ortaya konulmuştur. Arz Yanlı İktisat düşüncesinin gelişiminde Jude Wanniski’nin yanı sıra, iktisat teorisyeni

olarak Robert Mundell ve pragmatik iktisatçı olarak Arthur B. Laffer, öne çıkan isimler olmuştur (Jett, 2005).

Arz Yanlı İktisatçılar'ın Keynesyen makro ekonomik uygulamalara karşı en yıkıcı eleştirisi; iktisat politikalarının kısa dönemde istikrar sağlama gibi amaçlarla kullanılmaması ve onun yerine daha uygulanabilir amaçları benimsemesinin gerekliliği yönündeki ifadesi olmuştur. Yani, devletin ekonomiyi düzeltme amaçlı faaliyetleri nispi fiyat yapısını bozarak, ekonomide kaynak dağılımını olumsuz etkiler. Bu nedenle, devletin ekonomi politikalarının temel amacı, serbest piyasa mekanizmasının daha etkin çalışacağı önlemleri almak ve ekonominin potansiyel büyüme hızına ulaşmasını sağlamak olmalıdır (Savaş, 2000: 255). Keynesyen makro ekonomik araçlara sahip olmasına rağmen Arz Yanlı İktisat, sadece özel sektörün istikrarlı bir ekonomik büyümeyi sağlayabileceğine inanmıştır (Orhan, 1995: 196).

Piyasa sisteminin koordinasyon gücüne ve problem çözme kapasitesine güvenen ve mikro ekonomik yatırım şartlarının düzeltilmesini amaçlayan Arz Yanlı İktisat politikasında, açık piyasalarda rekabet ilkesi esastır (Donges, 2005). Piyasa ekonomisinin yeterince işletilmemesi nedeniyle ekonomik bunalımların yaşandığını iddia eden Arz Yanlı İktisat taraftarları, rekabetçi piyasa koşullarının yerleştirilip geliştirilmesini gerekli görmüşlerdir.

Devletin her alana müdahalesini ve kamu kesiminin aşırı büyümesini, kapitalist sistemin verimlilik, büyüme ve birikim dinamiği bakımından sakıncalı bulan Arz Yanlı İktisat'a göre; devletin hem kamusal mal ve hizmetlerin hem de vergi yükünün dağıtımını aracılığıyla üretici, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı etkinlikleri, verimli olmayan sonuçlar vermiştir. Devletin gelir dağılımında eşitlik sağlamaya, refahı yaygınlaştırmaya yönelik müdahaleleri, verimlilik, etkinlik ve rekabetçi avantajların kaybı, piyasa sisteminin işleyişindeki esneklik ve uyum yeteneğinin azalması ile sonuçlanmıştır (Eser, 1989: 35). Dolayısıyla, Arz Yanlı İktisat'ın temel ilkeleri, devletin özel sektör karşısında arka plana çekilmesi hedeflenerek oluşturulmuştur.

Arz Yanlı İktisat'ın temel ilkelerinden biri; ekonomik değişmelerin fiyat değişmeleriyle başlayıp, gelir değişmeleri şekline dönüşmesidir. Fiyat değişmeleri, devletin ekonomik faaliyetlerinin "birinci derece" etkilerini, gelir değişmeleri ise "ikinci derece" etkilerini göstermektedir.

Bu yaklaşım, devlet faaliyetlerinin ilk önce kaynakların dağılımını etkileyeceği anlamını taşımaktadır. Kaynakların dağılımındaki değişimle, gelir dağılımı da değişecektir. Arz Yanlı İktisat'a göre; devlet faaliyetleri, para stokundaki değişimler sonucunda sadece nominal toplam talebi etkileyecektir. Reel gelirdeki değişimler, ancak üretim değişirse ortaya çıkacaktır ve üretimdeki değişimler ise, üretim girdilerinin miktarı, yoğunluğu veya etkinliği değişirse söz konusu olacaktır. Fakat, devlet faaliyetleri ekonominin mevcut üretim kaynaklarının miktarını veya verimliliğini değiştirmez. Toplam talepte devlet faaliyetlerinden kaynaklanan nominal bir artış, ancak üretim girdisi arz edenler, girdi fiyatlarındaki parasal artışları reel artış sanmak gibi bir yanılgıya düşerlerse, reel üretimi artırabilecektir (Savaş, 2000: 247,248).

2. Arz Yanlı İktisat'ın Politika Önerileri

Arz Yanlı İktisat, toplam talebin etkilenmesi açısından maliye politikasına ağırlık vermeyi anlamlı bulmamaktadır. Devlet harcamaları, toplam vergi gelirleri ve bütçe açığı değişkenlerini, istihdam, üretim ve gelir ile ilgili amaçlara ulaşmak açısından güvenilir bulmayan Arz Yanlı İktisat'ın, Keynesyen Teori'ye yönelik önemli bir eleştirisi; "İktisat politikasının kısa vadede istikrar sağlamak gibi amaçların yerine, daha anlamlı ve ulaşılması mümkün amaçları benimsemesi" yönünde olmuştur. Bu bakımdan, devlet politikasının temel amacının, piyasa ekonomisinin etkinliğini artıracak önlemler almak ve ekonominin potansiyel büyüme hızına ulaşmak olduğu vurgulanmıştır (Savaş, 1986: 181).

1970'lerde yaşanan stagflasyon, Arz Yanlı İktisat'ın ön plana çıkmasında büyük rol oynamıştır. İçinde bulunduğu dönemin sorunlarına çözüm arayan her iktisat teorisi gibi Arz Yanlı İktisat da, dönemin ekonomik sorunlarına çareler aramıştır. Bu kapsamda, Arz Yanlı İktisat'ın politika önerileri, vergi politikaları ve enflasyona karşı üretilen çözüm politikaları olarak öne çıkmaktadır.

2.1. Vergi Politikası

1970’li yıllarda en çok dikkat çeken sorunlardan birisi, kamu harcamalarının aşırı derecede artmış olmasıdır. Artan kamu harcamaları da, pek çok ülkede vergi yükünün büyük oranlarda yükselmesiyle sonuçlanmıştır.

Yüksek oranlı vergi yükü ve yüksek enflasyonla birlikte, “taxflation” adı verilen kavram iktisat literatürüne girmiş ve yeni iktisadi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir (Aktan, 1991: 43,45):

- 1970’lerde yaşanan yüksek enflasyon, bireylerin elde ettiği kazanç ve iratların parasal olarak değerini yükselttiği için, reel satın alma gücünde bir değişiklik olmamasına rağmen, bireyler, artan oranlı gelir vergisi nedeniyle daha yüksek oranda vergi yüküne maruz kalmışlardır. Enflasyonun artan oranlı gelir vergisi üzerindeki bu etkisine, literatürde “gelir dilimi kayması” adı verilmektedir.
- Vergi yükünün yüksek oranlara ulaşması, özel yatırım harcamalarını azaltıcı bir etki meydana getirerek, ekonominin verimlilik oranını düşürmüş, istihdam hacmi üzerinde de olumsuz etkilere neden olmuştur.
- Aşırı vergi yükü ve yüksek enflasyon, tasarrufların erimesine neden olmuştur (1960-69 döneminde net ulusal tasarruf oranı ABD’de ortalama %10.5, Batı Avrupa ülkelerinde ortalama %17.3 iken, bu oran 1970-79 döneminde ABD’de %8’e, Batı Avrupa ülkelerinde ise %15.1’e düşmüştür).
- Yüksek vergi oranları, vergi yükümlülerini yasal olmayan yollardan vergi kaçırmaya ve/veya yasal boşluklardan ve vergi sığınaklarından yararlanarak vergiden kaçınmaya teşvik etmiştir.

Arz Yanlı İktisat taraftarları, bu sorunların çözümünü vergi indirimlerini içeren politikalarda bulmuşlardır.

Arz Yanlı vergi politikasına göre; özellikle vergi indirimleri yoluyla, üretim ve dolayısıyla vergi gelirleri pozitif yönde etkilenecek ve böylece, ekonomik büyüme ve etkinlik sağlanacaktır. Arz Yanlı İktisatçılar’ın, vergi politikalarını dayandırdıkları başlıca üç temel ilke bulunmaktadır. Bunlar (Aktan, 1990: 224,225):

- Marjinal vergi oranlarının indirilmesi (artırılması) durumunda, nispi fiyatlar pozitif (negatif) yönde etkilenecektir. Arz Yanlı İktisatçılar'a göre; marjinal vergi oranları indirilirse, bireyler, tüketim yerine tasarrufa yönelecekler, boş durma yerine çalışmayı tercih edeceklerdir.
- Arz Yanlı İktisat, "ekonomik etkinlik" ve "ekonomik büyüme"yi vurgulamıştır. Arz Yanlı İktisatçılar'a göre; "ekonomik istikrar" ve "adil gelir dağılımı" gibi iktisat politikası amaçlarına, kısa dönemde ulaşamaz. Bu amaçları gerçekleştirmek için, öncelikle ekonomide etkinlik ve yüksek büyümeyi sağlayacak politikaların uygulamaya konulması gerekmektedir.
- Arz Yanlı vergi politikasının bir diğer temel ilkesine göre; vergi oranlarının indirilmesi, sanıldığı gibi vergi gelirlerini azaltmayacak, aksine artıracaktır (Laffer Etkisi).

2.1.1. Vergi İndirimleri ve Laffer Eğrisi

Keynesyen ve Arz Yanlı ekonomik görüşün farklı düşündüğü alanlardan biri de vergi konusudur. Keynesyen iktisatçılara göre; ekonomiyi canlandırma amacıyla yapılacak vergi indirimlerinin yerine, aynı miktarda kamu harcamalarını artırmak, durgunluktan çıkma hedefine daha fazla uygundur. Arz Yanlı İktisatçılar ise; değişik vergi indirimi türlerinin etkileri arasında çok geniş farklılıklar olabileceğini belirtirler. Bununla beraber, yatırım, tasarruf ve işgücü arzının artmasını olumlu etkileyecek şekilde ayarlanmış vergi indirimlerinin yapılması durumunda, ekonominin durgunluktan çıkması hızlandırılabilir. Dolayısıyla Arz Yanlı İktisatçılar'a göre; vergilerde uygulanacak bir indirim, ekonomi üzerinde devlet harcamalarındaki artıştan çok daha büyük bir etkiye sahip olacaktır (Savaş, 2000: 251).

1980'ler boyunca ABD ve diğer ülkelerde ciddi vergi indirimlerine teorik ve politik temel sağlayan Arz Yanlı İktisat, vergi oranlarının insanların üretme ve kaynakları etkin kullanma isteğine olan etkisine vurgu yapmıştır (Gwartney, 2005). Temel politika aracı "vergi oranları" olan Arz Yanlı İktisat, verimliliğin artması ve sonuçta enflasyonun önlenmesinde, vergi indirimi ve teşviklerinin etkisine dikkatleri çekmiştir.

Vergi indirimleri, en temel arz yanlı politika önermesi olmuştur. Eğer ekonomi tam istihdamı yakalayamıyorsa ve bu nedenle tek başına Federal Reserve ekonomiyi sadece para politikası vasıtasıyla genişletemiyorsa, vergi indirimleri konusunda hiçbir Keynesyen uygulamanın işe yarar bir araç olamayacağını iddia eden Arz Yanlı İktisatçılar, vergi indirimlerinin hem emek arzında hem de yatırımlarda önemli bir artışa neden olacağı ve bunun da çıktılarda büyük bir genişlemeye yol açacağı görüşünü savunmuşlardır (Krugman, 2001: 93,94).

Vergi oranlarındaki aşırı büyüme nedeniyle, 1970'lerde ekonomik büyümenin yavaşladığı görüşünde olan Arz Yanlı İktisat taraftarlarına göre, vergi indirimleri nispi fiyatları olumlu yönde etkileyecek ve dolayısıyla, toplam piyasa üretimi ve vergi gelirleri artacaktır (Orhan, 1995: 197).

Kamu harcamalarındaki bir artışın tamamen toplam talebe ilave edildiği; ancak, vergi indiriminden doğan gelir artışının hem tüketime hem de tasarrufa gideceği varsayımını benimseyen Keynesyen Teori, kamu harcamasındaki bir artışın aynı miktardaki bir vergi indirimine oranla daha büyük bir toplam talep artışına neden olacağını iddia etmiştir.

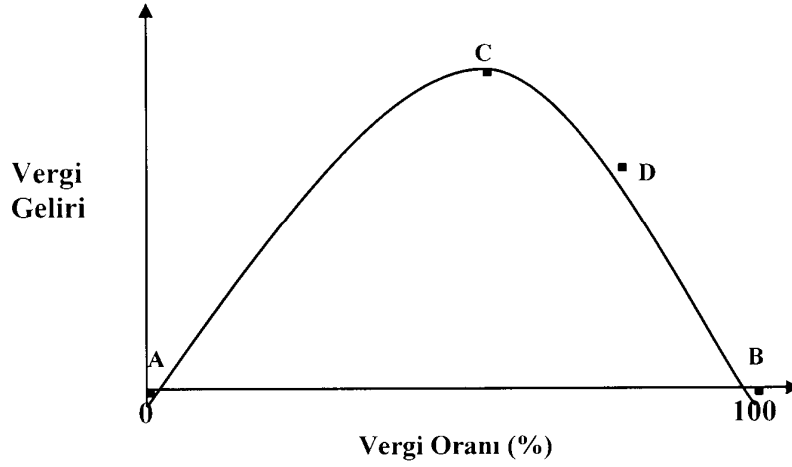
Arz Yanlı İktisatçılar ise, gelir vergisindeki bir indirimin ekonomi üzerindeki etkisinin, kamu harcamasındaki artıştan daha büyük olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu sonuca şu şekilde ulaşmaktadırlar (Savaş, 2000: 251,252):

- Gelir vergisi oranı azaltılırsa, bireylerin tasarruf arzusu artar. Tasarruftaki artış faiz oranının düşmesine ve yatırımların artmasına yol açar. Kurumlar vergisinde yapılacak bir indirim ise, yatırımın karlılığını ve kurumun tasarruf gücünü artıracaktır.
- Bireylerin ve kurumların tasarruflarındaki artış, likiditelerinin artmasına ve borç taleplerinin azalmasına sebep olur ve bu da, faiz oranlarını düşürür. Faiz oranlarındaki düşüş, yatırım malları talebi ile inşaat yatırımlarını artırır.
- Yatırımların GSMH'ye oranındaki artış, verimliliği yükseltir.
- Gelir vergisindeki bir düşüş, emeğin istihdam edilme arzusunu ve çalışma şevkini artırır. Sonuçta emek arzı artar.

- Üretim kapasitesinin artması, enflasyon oranını düşürür ve ayrıca, ihracatı artırır. Böylece dış denge düzenlenerek, ulusal paranın değeri yükselir. İthalatın ucuzlamasıyla da enflasyon hızı dolaylı olarak azalır.
- Düşük gelir vergisi oranları, işçinin eline geçen ücreti artıracığından ve toplu sözleşmelerde istenilen ücret artışlarını azaltacağından, enflasyon hızını yavaşlatır.
- Enflasyon hızının azalması, geliri, dolaylı biçimde de tüketimi, üretimi ve istihdamı artırır. Ayrıca, faiz oranlarını da düşürerek, yatırımları özendirir.

Vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi sunan Laffer Eğrisi (1979), Arz Yanlı İktisat'ın önemli bir kavramı olmuştur. Arthur B. Laffer'in ilk olarak Washington D.C.'de bir restoranda kokteyl peçetesinin üzerine çizdiği söylenen ve Laffer ismiyle anılan bu eğri, çok ilgi çekmiştir. Çünkü, vergi oranlarındaki bir artışın vergi gelirlerini düşürebileceği, tersine, vergi oranlarında bir azalışın vergi gelirlerini artırabileceği ihtimalinden bahsetmiştir (Froyen, 1986: 496,497). Vergi sisteminde köklü bir reformu tavsiye eden Laffer'e göre; vergi oranlarındaki düşüşe karşın, vergi gelirleri arttığı için, bütçe açıkları da ortaya çıkmayacaktır (Paetzold, 2005). Laffer Eğrisi, bireylerin vergi sonrası gelirleri (harcanabilir gelirleri) artarsa, daha çok yatırım yapacakları varsayımına dayanır. Bu varsayım geçerli olursa, vergi gelirlerinin artması normal bir sonuç olacaktır.

Laffer Eğrisi, vergi oranları artarken vergi gelirlerinin önce arttığını; ancak, daha sonra azaldığını göstermektedir. Şekil 1'de görüldüğü gibi; vergi oranı sıfır olduğunda, bireyler hiçbir vergi ödemezler ve devletin vergi geliri doğal olarak sıfırdır (A). Vergi oranı %100 olduğunda ise, devlet bireylerin kazandığı tüm geliri alacaktır. Bu durumda bireylerin üretim yapıp, gelir elde etme istekleri bitecek, çalışmanın bir yararı olmayacak, vergi geliri de sıfır olacaktır (B).

Şekil 1. Laffer Eğrisi

“A” ve “B” noktaları arasında devlet vergilerden mutlaka bir gelir elde etmektedir. Bu nedenle A noktasından itibaren yükselmeye başlayan eğri, belirli bir noktadan sonra (C) aşağıya dönüş yapacaktır. “C” noktası vergi gelirini maksimize eden vergi oranıdır ve bu noktanın ilerisindeki bir vergi oranı (D noktası gibi) vergi gelirini düşürecektir. Buna karşılık, “C” noktasının ilerisinde vergi oranındaki bir indirim, vergi gelirini artıracaktır. Bu vergi indirimi, bireylerin çalışma gayretini artıracaktır. Artan çalışma gayreti, bireylerin normal çalıştıklarında ödedikleri vergi miktarındaki azalmadan da fazlasını yaratacaktır. Fakat, burada vergi oranlarındaki indirimlerin insanları daha fazla çalışmaya özendirip özendirmeyeceği önemli bir konudur. Vergi oranlarındaki indirim, çalışmayı boş zamana göre istenir hale getirebilir; ancak, belki de vergi sonrası gelir arttığı zaman daha az çalışmak, daha az yatırım yapmak, daha yüksek gelir elde etmek ve daha fazla boş zamana sahip olmak yönünde tepki verilebilir (Dornbusch-Fischer, 1994: 575). Bu bakımdan, çalışma ve yatırım isteğinin vergi indirimine göstereceği esnekliğin ölçülmesi de kolay olmayacaktır.

Vergi gelirini maksimum yapan vergi oranı aşıldığında, kaynak kullanım verimliliği ve yıllık gelir kaybı sürekli hale gelir. Bu da, düşük ekonomik büyüme ve refah maksimizasyonunun sağlanamaması anlamına gelir ve ekonomiye önemli bir maliyet yükler. ABD’de 1949-

1989 dönemi için bu maliyet yaklaşık 95 trilyon \$ olmuştur. ABD’de 1949’dan 1989’a toplam reel GSMH 146,5 trilyon \$’dır. Vergi oranı dikkate alındığında ise, toplam reel GSMH 240,7 trilyon \$ olacaktır. Bu sonuç, gerçek miktardan 94,2 trilyon \$’lık bir farkı ifade etmektedir (Ulusoy-Karakurt, 2002: 108).

2.1.2. Vergiler ve Bazı Makro Ekonomik Büyüklükler Arasındaki İlişkiler

2.1.2.1. Vergiler ve Tasarruflar

Arz Yanlı İktisat taraftarlarına göre; bir yandan sermayeyi kullanmanın maliyetini düşüren ve yatırımların vergi sonrası karlılığını artıran vergi teşvikleri, yatırımları özendirirken, diğer yandan, faiz oranlarının enflasyona göre ayarlanması ve faiz gelirleri üzerindeki vergilerin indirilmesi, tasarrufları artıracaktır (Eser, 1989: 37).

Arz Yanlı İktisat’ın ekonomi politikası olarak temel felsefesi, kişisel tasarruflar ile işletme yatırımlarını harekete geçirmek için vergi teşviklerinin kullanılması olmuştur. Bunlar, aynı zamanda Reagan yönetiminin ekonomik büyümeyi desteklemeğe yönelik sermaye birikimi stratejisinin temel etkenleri olmuş ve bu, 1981’de çıkarılan vergi kanunuyla sağlanmıştır. Kanunun, tasarrufları ve yatırımları etkilemeye yönelik önlemleri şunlar olmuştur (Krieger, 1990: 7):

- Kişisel gelir vergisi oranlarında indirimle gidilmesi: Maksimum vergi oranı, faiz ve kar payı gelirlerinde %70’den %50’ye, sermaye kazançlarında ise, %28’den %20’ye düşecektir. Normal gelir üzerindeki marjinal vergi oranı, üç aşamada toplam %23 oranında azalacak, vergi dilimleri 1985’den itibaren tüketici fiyatı endekslerine göre düzenlenecektir.
- Kişisel gelir istisnaları: Belirli sınırlar kapsamında, vergilendirilebilir gelirden yeni ve genişletilmiş istisnalar getirilecektir. Bu istisnalar, kamu işletmelerinin hisse senedi gelirlerine, belirli bir yıllık sertifika faizlerine, kişisel emeklilik hesaplarına yapılan katkılara ve 1985’den başlayarak net faiz gelirlerine uygulanacaktır.

- Kurumlar vergisi indirimleri: Taşınmazların ve sermaye mallarının hızlandırılmış amortismanı, en düşük iki kurumlar vergisi dilimindeki vergi oranlarının azaltılması ve yatırım indiriminin genişletilmesi sağlanacaktır.

Reagan yönetimi, söz konusu vergi kanununun kabulüyle birlikte, Kongre'den çok büyük bir destek almıştır (Jorgenson-Yun, 1990: 156). Bu bakımdan, Reagan yönetiminin başarısı, büyük ölçüde vergi indirimlerinden beklenen başarıya endekslenmiştir.

Arz Yanlı İktisatçılar, vergi indirimlerinin yanı sıra, kamu harcamalarının azaltılmasını, para arzının daraltılmasını ve piyasaya yönelik müdahalelerin azaltılarak, özel kesimde sermaye birikiminin sağlanmasını ileri sürmüşlerdir.

2.1.2.2. Vergiler ve Emek Arzı

Emek arzını etkilemeyi hedef alan arz yanlı politikalar, çalışanların iş fırsatlarındaki değişmelere daha duyarlı olmalarını hedeflemektedir (Parasız, 2003: 343).

Arz Yanlı İktisat'ın temel ilkelerinden biri, artan vergi oranlarının bireyler için çalışma isteğini büyük ölçüde caydırmasıdır. Buna göre, artan oranlı gelir vergisi sonucu oluşan yüksek marjinal vergi oranları, devletin, ücret ve maaşlar yükseldikçe emeğin elde ettiği gelirden daha fazla pay almasına neden olmaktadır. Bu noktada Arz Yanlı İktisatçılar, yüksek vergi oranlarının olduğu bir ekonomide emek sahiplerinin çalışma gayretlerinin, gelirlerinin azalmasına bağlı olarak düşeceğini iddia etmişlerdir. Dolayısıyla Arz Yanlı İktisatçılar; işçilerin emek güçlerinin daha etkin, verimli ve gayretli bir şekilde kullanılması isteniyorsa, işçilerin vergilemeden sonraki gelirlerinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir (Krieger, 1990: 3). Ancak, vergi indirimlerinin çalışma gayretini, yani emek arzını artıracığı görüşü tartışmalı bir konudur. Başka bir ifadeyle, işçilerin vergi oranlarının azaltılması durumunda daha uzun saatler çalışıp çalışmayacakları kesin olarak belli değildir.

Vergi oranları indirildiğinde, emeğini arz edenlerin daha fazla çalışıp çalışmayacakları, iki karşıt güce bağlıdır: İkame ve Gelir Etkisi. Arz Yanlı İktisatçılar'ın ifade ettikleri "ikame etkisi", vergi indiriminin ortaya

çıkardığı sonuçlardan biridir. Yaşamını sürdürmek için emeğini arz eden her birey, dinlendirici faaliyetlerle geçirebileceği boş zamanından fedakarlık yapmaktadır. Dolayısıyla, marjinal vergi oranındaki bir düşüş sonucu gelirler arttığı zaman, boş zamanın maliyeti de artacaktır. Bu durumda, çalışma gayreti artacak ve boş zaman azalacaktır. Buna karşılık, Arz Yanlı İktisat taraftarları “gelir etkisi”ni ihmal etmişlerdir. Bu karşıt etkiye göre, marjinal vergi oranında bir düşüş, belirli miktarda kullanılabilir gelire ulaşmak için gerekli çalışma gayretini azaltacaktır. Bu durumda, çalışma sonucunda net gelirler yükselirken, talep edilen boş zaman artacak ve böylece, daha yüksek net ücret, çalışma gayretini azaltma yönünde bir etkide bulunacaktır. Ampirik araştırmaların sonuçlarına bakıldığında; genellikle ikame etkisinin, toplam işgücü dikkate alındığında, gelir etkisine göre daha üstün olduğu görülmektedir (Krieger, 1990: 3,4).

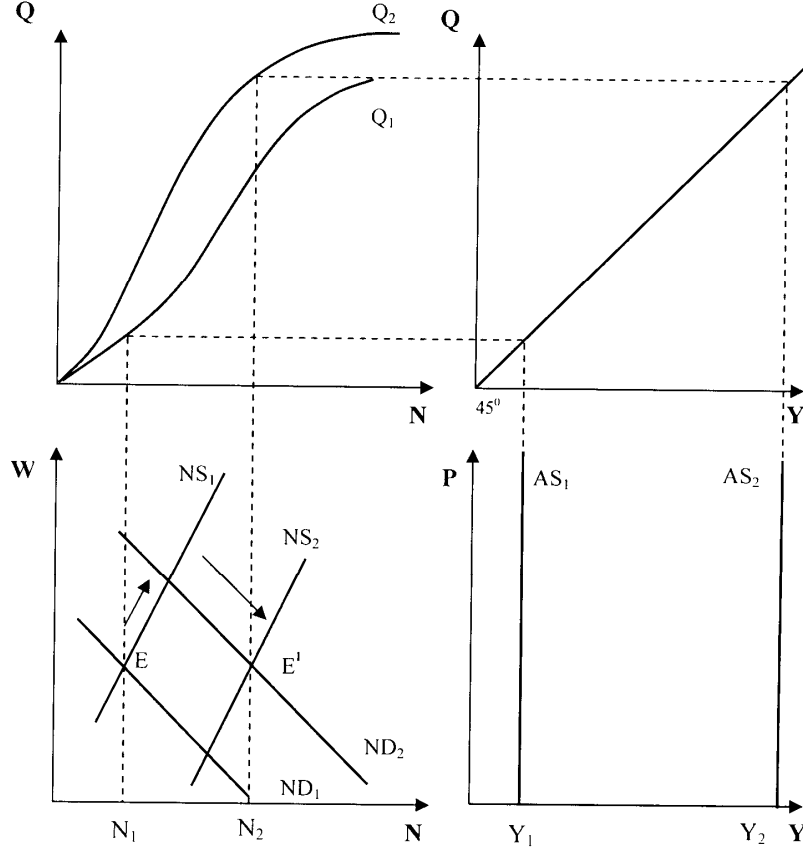
2.1.2.3. Vergiler ve Toplam Arz

Vergiler ve toplam arz arasındaki etkileşim, tasarruf, yatırım ve emek arzındaki etkilerin toplamının bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Eğer tasarruf, yatırım, emek arzı gibi makro büyüklükler, vergi indirimleri karşısında pozitif ve güçlü duyarlılığa sahiplerse, bunlardaki olumlu değişim toplam arzın da artışı ile sonuçlanacaktır.

Keynesyen iktisatçılar, vergi politikasının sadece toplam talep üzerindeki etkisini dikkate almışlardır. Buna karşılık Arz Yanlı iktisatçılar, vergi politikasının hem toplam talebe, hem de toplam arza etkileri üzerinde durmuşlardır. Arz Yanlı İktisat’a göre; vergi indirimleri sonucunda emek arzı ve talebinin artması, toplam üretimi (toplam arzı), aynı zamanda da emeğin verimini artırmaktadır (Savaş, 2000: 252,253).

Vergi indirimi-toplam arz ilişkisi, Şekil 2’de görülmektedir. Emek Arzı (NS_1) ve Emek Talebi (ND_1) doğrularının kesiştiği “E” noktasında dengede olan bir ekonomide, vergi indirimine gidildiğinde; Arz Yanlı İktisatçılar’a göre, vergilemeden sonraki gelirleri artacağı için, kişiler daha fazla çalışmak isteyecektir. Bu nedenle de emek arzı artacaktır (NS_2). Diğer yandan, vergi indirimi sonucu işverenlerin kar marjları artacağı için, yeni yatırımlarla birlikte, işverenlerin emek talebi de artacaktır (ND_2). Dolayısıyla, yeni denge noktası “E”de oluşacaktır.

Buna göre, önceki durumda Toplam Üretim olarak Q_1 üzerinde dengede olan ekonomi, emek arz ve talebinin artmasıyla Q_2 Toplam Üretim eğrisine yükselmiştir. Yeni denge noktasında toplam üretim artmış ve toplam arz doğrusu sağa (AS_1 'den AS_2 'ye) kaymıştır.

Şekil 2

Vergi İndirimi-Toplam Arz İlişkisi

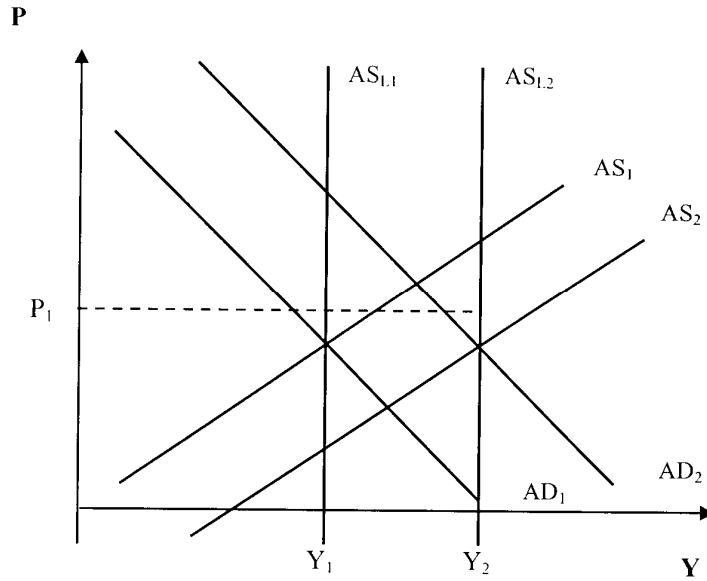
2.2. Enflasyonla Mücadelede Arz Yanlı İktisat'ın Çözüm Önerileri

Keynesyen iktisadın enflasyonla mücadelede önerdiği çözümlerden tamamen uzaklaşan Arz Yanlı İktisat yanlıları, toplam talep yerine toplam arzı kullanarak enflasyonu ortadan kaldırmaya çalışmışlardır.

Enflasyon sorununun çözümünde, arzı artırıcı politikaları öneren Arz Yanlı İktisat taraftarlarına göre; bu politikaların en etkili ve verimli olanları, vergi teşvikleri ve vergi indirimleridir. Arz Yanlı İktisatçılar'ın enflasyona çare olarak sundukları vergi politikaları şu şekilde sınıflandırılabilir (Akdiş, 1991, 31):

- Çalışma gayretlerini artırmak için, maaş ve ücretlerden alınan vergilerin indirilmesi,
- Sermaye birikimini artırmak için, ticaret kesimine vergi teşviklerinin sağlanması,
- Özel tasarrufları artırmak için, yatırım gelirlerinden alınan vergilerin indirilmesi.

Arz Yanlı İktisatçılar; uygulanacak bu politikaların emek arzı ve yatırımları daha etkin ve verimli hale getirerek, toplam üretimin, dolayısıyla da toplam arzın artmasına ve enflasyonun önlenmesine imkan sağlayacağını iddia etmişlerdir.

Şekil 3

Vergi İndirimi-Fiyat İlişkisi

Arz Yanlı İktisatçılar gibi, vergi politikalarının hem toplam talebi hem de toplam arzı etkileyeceği düşünülürse, vergi indirimi veya artışı ile fiyat artışı veya azalışı arasında zorunlu bir ilişki olmadığı görülür. Gerçekten de, vergiler azaltılıp toplam talep artırılırsa, genel fiyat seviyesinin yükselip yükselmeyeceği, vergi indiriminin toplam arzı ne ölçüde etkileyeceğine bağlıdır. Eğer vergi indirimi sonucunda toplam arz da artarsa, fiyatlar genel seviyesi hiç değişmeyecek, hatta azalabilecektir (Savaş, 2000: 252-254). Şekil 3’de bu etkileşim açıkça görülmektedir.

Ekonomi, Toplam Talep (AD_1) ve Toplam Arz (AS_1) doğrularının kesiştiği P_1 fiyat düzeyindeyken, bir vergi indirimi uygulanırsa, vergi indirimi hem Toplam Talep (AD_1 ’den AD_2 ’ye) hem de Toplam Arz doğrularını (AS_1 ’den AS_2 ’ye) sağa kaydıracaktır (artıracaktır). Ancak, Toplam Talep ve Toplam Arz birlikte ve aynı oranda arttığı için, fiyat düzeyi değişmeyerek, P_1 düzeyinde sabit kalacaktır.

2.2.1. Bütçe Politikası

Arz Yanlı İktisat’ın enflasyonla mücadelede politika önerilerinden birisi, “bütçe denkliliği ilkesi”dir (Akdiş, 1991, 32). Enflasyonist beklentilere de yol açan bütçe açıkları, tasarrufları çeker ve faiz oranlarının yükselmesine neden olur. Bu durum, sermaye birikimini ve üretim artışını olumsuz etkileyeceği için, enflasyonu daha da artırır.

Bütçe açığının finansmanı konusuna da önem veren Arz Yanlı İktisat, para arzının ekonominin büyümesiyle ilişkili olarak yavaş ve istikrarlı bir artış göstermesi ve bütçe açıkları ile ilişkisinin olmaması görüşündedir. Şüphesiz bu durum, bütçe açığının para arzını artırıcı etkisinin önlenmesini gerekli kılmaktadır.

2.2.2. Para Politikası

Enflasyonun temel nedenini, reel üretim artışına oranla daha fazla artan para arzında gören Arz Yanlı İktisat, istihdam, tasarruf ve sermaye birikiminin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasının enflasyonu engelleyeceğini iddia etmiştir. Böylece Arz Yanlı İktisat, düşük işsizlikle düşük enflasyon oranlarının aynı anda gerçekleşemeyeceğini, belirli bir fiyat istikrarına çok yüksek oranlı bir işsizlikle ulaşılabileceğini ya da

istihdamın artması için enflasyon hızının artması gerektiğini öngören Phillips Eğrisi'ni kabul etmemiştir.

Phillips Eğrisi, 1972 öncesi ampirik verilerle nispeten doğrulanmıştır. Bu, hem çeşitli ülkeler hem de çeşitli periyotlar için geçerli olmuştur. Ancak, 1972-1981 döneminde işsizlik oranı ve enflasyon oranı arasındaki değiş-tokuş ilişkisi için ampirik doğrulamalar, 1972 öncesindeki ampirik sonuçlar kadar belirgin olmamıştır. Bundan dolayı, Phillips Eğrisi'ni eleştirenler, bu teoremin ampirik olarak çürütüldüğü sonucuna ulaşmışlardır (Zinn, 1998: 173).

Arz Yanlı İktisat'a göre; para arzı sabit bir hızla artarken, emek arzını artırıcı, tasarruf ve yatırımı teşvik edici bir vergi politikası uygulanırsa, fiyatlarda daha düşük bir yükselme hızı olacaktır. Ayrıca, vergi indirimleri yoluyla tasarruf ve sermaye birikiminin artırılması, sermaye-emek oranını yükselterek, emeğin verimliliğinin ve sonuçta reel üretimin artmasına neden olacaktır (Savaş, 2000: 255). Böylece Arz Yanlı İktisat, teorik görüşleri çerçevesinde gelir dağılımına yönelik sonuçlara da ulaşmıştır.

3. Arz Yanlı İktisat Politikalarına Yönelik Eleştiriler

Arz Yanlı İktisat, 1980'li yıllarda ABD'de en önemli iktisadi akımlardan biri olmasına rağmen, Reagan'ın başkanlık görevinden ayrılmasıyla birlikte önemini büyük ölçüde kaybetmiştir (Skousen, 2004). Başkan Bill Clinton'un yürüttüğü arz yanlı politikalar, iktisadi büyümenin sağlanması, enflasyonun düşürülmesi ve işsizliğin azaltılması noktalarında Başkan Reagan'ın programı ile aynı paydada buluşmakla beraber, Reaganomics adı verilen arz yanlı politikalara göre farklılıklar içermiştir.

En temel arz yanlı politika önermesi olan vergi indirimlerinin, iktisadi refah ve gelir üzerindeki etkileri konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, bir çok iktisatçı, söz konusu etkinin pozitif olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bunlara göre; vergi indirimleri, ekonomik aktivitelere ivme kazandırarak vergi tabanının genişlemesine, dolayısıyla daha çok gelir toplanmasına ve refah seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Ancak, Arz Yanlı İktisat önemli eleştiriler de almıştır.

Arz Yanlı İktisat'a yöneltilen önemli eleştirilerden biri, zaman dilimleri ile ilgilidir. Bazı iktisatçılar, Arz Yanlı İktisat'ın uzun zaman dilimlerinde geçerli olabileceğini, dolayısıyla bu iktisadi görüşün istikrar politikasıyla ilgisinin olmadığını savunmaktadırlar. Muhafif iktisatçılara göre; Arz Yanlı İktisat, uzun dönem ekonomik büyümenin sağlanmasına çalışmaktadır (Keleher, 1990: 19).

Bir başka eleştiri ise, vergi indirimleri sonucu çalışma gayretinin, yani emek arzının artacağı görüşüne yönelik olmuştur. Vergi politikaları karşısında emek arzının artıp artmayacağı, gelir ve ikame güçlerinin şiddetine bağlıdır. Arz Yanlı İktisatçılar, bu iki etkiden ikame etkisinin daha güçlü olduğunu savunurken; muhalif iktisatçılar, gelir etkisinin daha ağır bastığını savunmuşlardır (Krieger, 1990: 9).

Vergi oranlarının indirilmesi yoluyla vergi gelirlerinin artırılması yaklaşımına (Laffer fonksiyonuna) göre, vergi gelirleri artacağı için bütçe açıkları küçülecekti; ancak, ABD'deki uygulamalar, bütçe açıklarını büyütülmüştür (Önder, 2001: 143).

Önemli eleştirilerden biri de, Arz Yanlı İktisatçılar'ın büyük bir çoğunluğunun vergi teşviklerine çok fazla önem vermelerine yönelik olmuştur. Vergi politikalarının, uzun dönemde enflasyon oranının düşürülmesine katkıda bulunacak bir çok araçtan yalnızca bir tanesi olduğu gerçeğinden çok, bir çok Arz Yanlı İktisatçı, bu politikaların enflasyona tek başına çare olduğunu iddia etmişlerdir (Krieger, 1990: 1).

Arz Yanlı İktisatçılar'ın vergi indirimleri ve bütçe denklığı politikaları ile enflasyonu önleme düşünceleri; vergi indirimlerinin üretimi artırıp, enflasyonu önleyeceği fikrinin şüpheli olması, verimlilik ve enflasyon arasında kesin bir ilişkinin olmaması gibi noktalardan da eleştirilmektedir. Ayrıca, tüketim vergilerinde yapılacak bir indirim uygulaması, enflasyonu azaltmaktan çok artırabilme ihtimaline de sahiptir (Akdiş, 1991: 33). Bu nedenle, uygulamalarda, vergi indirimlerinin enflasyonist baskı yaratmamasına dikkat edilmelidir.

Sonuç

Temel ilkeleri, devletin özel sektör karşısında arka plana çekilmesi hedeflenerek oluşturulan Arz Yanlı İktisat, ekonominin verimlilik kapasitesi üzerinde etkili olan unsurları incelemiş ve hızlı büyüme ile düşük enflasyonu bir arada bulundurabilmeyi temel amaç olarak belirlemiştir.

Arz Yanlı İktisatçılar'ın Keynesyen makro ekonomik uygulamalara karşı en yıkıcı eleştirisi; iktisat politikalarının kısa dönemde istikrar sağlama gibi amaçlarla kullanılmaması ve onun yerine daha uygulanabilir amaçları benimsemesinin gerekliliği yönündeki ifadesi olmuştur. Buna göre, devletin ekonomi politikalarının temel amacı, serbest piyasa mekanizmasının daha etkin çalışacağı önlemleri almak ve ekonominin potansiyel büyüme hızına ulaşmasını sağlamak olmalıdır.

Arz Yanlı İktisat'ın ekonomi politikası olarak temel felsefesi, kişisel tasarruflarla işletme yatırımlarını harekete geçirmek için vergi teşviklerinin kullanılması olmuştur. Arz Yanlı İktisat taraftarlarına göre; bir yandan vergi teşvikleri yatırımları özendirirken; diğer yandan, faiz oranlarının enflasyona göre ayarlanması ve faiz gelirleri üzerindeki vergilerin indirilmesi, tasarrufları artıracaktır.

Vergi oranları, Arz Yanlı İktisat'ın temel politika aracıdır. Bu kapsamda, özellikle Laffer Eğrisi Arz Yanlı İktisat'ın önemli bir kavramı olmuştur. 1970'li yıllarda ekonomik büyümedeki yavaşlamanın nedenini vergi oranlarındaki aşırı büyümeye bağlayan Arz Yanlı İktisat taraftarları, vergi indirimlerinin nispi fiyatları olumlu yönde etkileyeceğini ve dolayısıyla, toplam piyasa üretiminin ve vergi gelirlerinin artacağını öne sürmüşlerdir.

Arz Yanlı İktisat taraftarları, pek çok soruna olduğu gibi enflasyona karşı da arzı artırıcı politikaların uygulanmasını gerekli görmüşlerdir. Enflasyon karşısında vergi politikası dışında, bütçe politikası ve para arzını kontrole dayanan para politikasının da uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Enflasyonun temel nedenini, reel üretim artışına oranla daha fazla artan para arzında gören Arz Yanlı İktisat, istihdam, tasarruf ve sermaye birikiminin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasının, enflasyonu engelleyeceğini iddia etmiş ve enflasyonla mücadelede bütçe denkliliği ilkesini önermiştir.

1980'lerde ABD'de en önemli iktisadi akımlardan biri olan; ancak, Reagan'ın başkanlık görevinden ayrılmasıyla birlikte önemini büyük oranda kaybeden Arz Yanlı İktisat, önemli eleştiriler de almıştır. Bu eleştiriler özellikle, Arz Yanlı İktisat'ın uzun dönem ekonomik büyümeyi sağlamaya çalışmasına, vergi teşviklerine çok fazla önem vermesine, vergi oranlarının indirilmesi yoluyla vergi gelirlerinin artırılması yaklaşımına, vergi indirimleri ve bütçe denklığı politikaları ile enflasyonu önleme düşüncesine yönelik olmuştur.

Kaynaklar

Akdiş, Muhammet (1991), "Arz-Yönlü İktisatçıların Enflasyon Yaklaşımları ve Türkiye'deki Faiz Oranları", **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Yıl:28, Sayı:8/Ağustos, 31-36.

Aktan, Coşkun C. (1990), "Çağdaş İktisadi Düşünceler", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1-2, 211-230.

Aktan, Coşkun C. (1991), "Talep-Yönlü İktisat ve 1970'li Yılların İktisadi Sorunları", **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Yıl:28, Sayı:3/Mart, 33-47.

Donges, Juergen B. (2005), "Angebotsseite der Volkswirtschaft", Vorlesung Allgemeine Wirtschaftspolitik, <http://www.uni-koeln.de/wiso-fak/donges/studium/ss2005/Vorlesung-Allg.Wirtschaftspolitik/Folien/2005-06-28.29.Folien.pdf>, 23.12.2005.

Dornbusch, Rudiger - Stanley Fischer (1994), **Macroeconomics**, Sixth Edition, McGraw-Hill Inc., USA.

Eser, Uğur (1989), "ABD Ekonomisi ve Reaganomics'in Mirası", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt:13, Sayı:111/Eylül, 34-42.

Froyen, Richard T. (1986), **Macroeconomics**, Second Edition, Macmillan Publishing Company, USA.

Gwartney, James D. (2005), "Supply - Side Economics", <http://www.econlib.org/library/Enc/SupplySideEconomics.html>, 25.05.2005.

Jett, Wayne (2005), "A Supply - Side History and The Road Ahead", <http://www.wanniski.com/showarticle.asp>, 23.04.2005.

Jorgenson, D. W. - K. Yun (1990), "Tax Reform and U.S. Economic Growth", **Journal of Political Economy**, Vol.98, No.5, Part:2/October, USA, 151-193.

Keleher, Robert E. (1990), "Arz Yönlü Vergi Politikası-Kanıtların Gözden Geçirilmesi", çev. Coşkun Can Aktan, **Arz Yönlü İktisat-Seçme Çeviriler**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Yayını, İzmir, 13-21.

Krieger, Ronald A. (1990), "Arz Yönlü İktisat; Bir Giriş", çev. Coşkun Can Aktan, **Arz Yönlü İktisat-Seçme Çeviriler**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Yayını, İzmir, 1-12.

Krugman, Paul (2001), **Politika Taşeronları ve Önemsizleşen Refah**, çev. Neşenur Domaniç, 1.Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul.

Orhan, Osman Z. (1995), **Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Önder, İzzettin (2001), "Arz Yanlı İktisat", **İktisat'ın Dama Taşları-I**, İ.Ü. İFMC İktisat Dergisi Yayını, Eğitim Serisi-1, İstanbul, 140-155.

Paetzold, Jürgen (2005), "Strategien der Stabilisierungspolitik", <http://www.juergen-paetzold.de/stabpol/BG+Infl/Stabpol%20Strategien.html>, 15.12.2005.

Parasız, İlker (2003), **Makro Ekonomi**, 8.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Savaş, Vural (1986), **Keynezyen İktisat Yıkılırken**, 2.Baskı, Beta Basım AŞ, İstanbul.

Savaş, Vural (2000), **Politik İktisat**, 4.Baskı, Beta Basım AŞ, İstanbul.

Skousen, Mark (2004), "Arz Yönlü İktisatta En Fazla Hak Edilen Başarı", çev. Ferhat B. Özgen, **Liberal Düşünce Topluluğu Dergisi**, <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/İdsayı:19/1908.htm>, 21.12.2004.

Ulusoy, Ahmet - Birol Karakurt (2002), "Vergi İndiriminin Ekonomik Etkileri", **Vergi Dünyası**, Yıl:21, Sayı:254/Ekim, 103-115.

Zinn, Karl Georg (1998), **Makroökonomie - Einführung in die Einkommens- und Beschäftigungstheorie**, 7. überarbeitete Auflage, Riese Springer Verlag, Aachen-Deutschland.